

11-dars. FAYL VA PAPKA TUSHUNCHASI

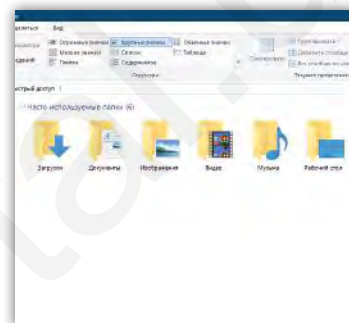
Ma'lumki, foydalanuvchi kompyuterda nafaqat turli hujjatlarni, shuningdek, rasm, musiqa, klip, film va taqdimotlar hamda turli o'yin dasturlarini ham saqlab qo'yadi. Inson xotirasidan farqli ravishda, kompyuterlar bu qadar ko'p ma'lumotni o'z xotirasida qanday saqlay oladi? Buncha ma'lumotni chalkashtirib yubormaydimi? Bu savolga javob topish uchun biz fayl tushunchasi bilan tanishib olishimiz kerak.

Faraz qiling, Siz kutubxonadasiz. U yerda kitoblar qanday ketma-ketlikda joylashgan? Kerakli kitobni zudlik bilan topishi uchun qanday qidiruv tizimi o'ylab topilgan?

Birinchidan, har bir kitobga raqamlar qo'yilgan;

ikkinchidan, kitoblar sohasiga (fanlarga) ko'ra alohida tokchalarga ajratilgan;

uchinchidan, "katalog" deb nomlanuvchi qutichalar yaratilgan. Bu qutichalarda shu kitoblarning raqami va qaysi tokchada joylashgani yozib qo'yilgan. Demak, kitoblarni tez qidirib topish uchun ularni tartiblangan holda saqlash zarur ekan. Kompyuter xotirasidagi ma'lumotlar ham tartiblangan holda saqlanadi va ular **fayllar** deb ataladi.

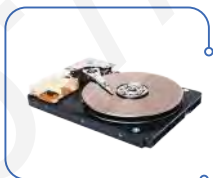

ESLAB QOLING!

Fayl — kompyuterning biror tashqi xotirasida umumiy bir nom bilan saqlangan har qanday ma'lumot.

Tashqi xotiralarga: yumshoq (magnit) disklar, qattiq disk (Vinchester), Flesh-disk, CD-disk, DVD-disklar, memory-card va flesh-xotiralar kiradi.

Fayl nomi 2 qismdan iborat bo'lib, bir-biridan nuqta bilan ajralib turadi. 1-qism uning nomi, 2-qism esa uning kengaytmasi hisoblanadi. Masalan: Referat.docx yoki ro'yxat.txt.

Fayl nomini foydalanuvchi o'z xohishiga ko'ra nomlasa, kengaytmani dasturning o'zi avtomatik tarzda belgilaydi. Chunki har bir dasturning o'z kengaytmasi (formati) mavjud.

Fayllar, shuningdek, bir-biridan atribut va parametrlari bilan farqlanishi mumkin.

Atributlar: • Arxivlangan • Tizimli • Yashirilgan • Faqat o'qish uchun

Parametrlar: • O'lchami • Yaratilgan sanasi • Oxirgi o'zgartirilgan vaqti

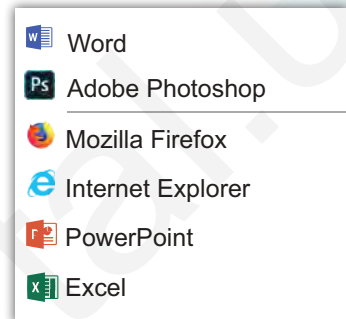
DIQQAT

Fayl nomida quyidagi belgilarni ishlatib bo'lmaydi: / \ : * ? " < > |, probel o'rniga esa, "_" tag chiziq ishlatish tavsiya etiladi. Masalan: Buyruq_1.docx

Har bir dastur o'z belgisiga (logotip) ega. Shu dasturda yaratilgan fayl kompyuter xotirasida yorliq ko'rinishida saqlanadi. **Yorliq bu** — dastur faylini ochish yoki ishga tushirish xususiyatiga ega rasmi obyekt yoki piktogramma.

Kompyuterning asosiy xotirasida bir necha minglab ma'lumotlar saqlanadi. Tartibli saqlanishi va aralashib ketmasligi uchun ularni alohida nomlangan papkalarda saqlash talab qilinadi.

Papkalar saqlanadigan joy **katalog** deb ataladi. Masalan, ish stolida joylashgan **My documents** (Mening hujjatlarim) papkasida saqlangan papka va hujjatlar ro'yxati ham katalogga misol bo'la oladi.

DIQQAT

Katalog (papka) —

bir necha papka va ostki kataloglarning umumiy nomi.

Masalan: C:\Windows\System32\calc.exe

Kataloglar, papkalarining joylashuviga ko'ra, Bosh katalog, Quyi katalog, Ona katalog deb nomlanishi mumkin.

FAYL VA PAKKALAR USTIDA AMALLAR BAJARISH

Kompyuterda fayl va papkalar bilan ishlash jarayonida bir necha asosiy amallar bajariladi: fayllarni hosil qilish, ochish, nusxalash, qayta nomlash, yopish, uzatish va o'chirish.

1. Papka hosil qilish uchun ish stolida sichqonchanning o'ng tugmachasi bosilib, hosil bo'lgan oynachada (kontekst menyuda)

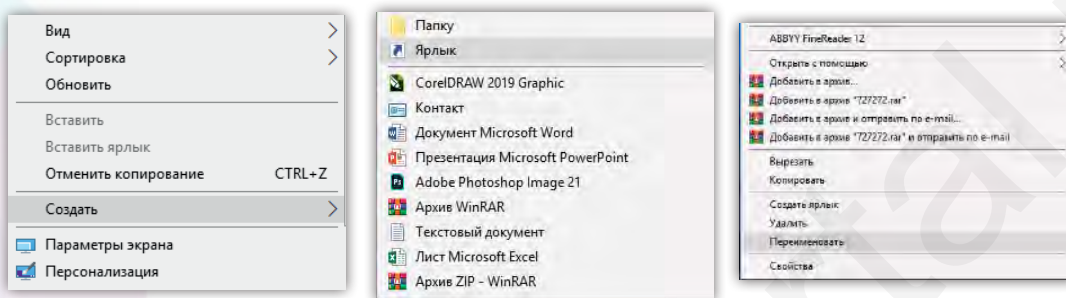
→ **Создать** → **Папку** buyrug'i tanlanadi.

2. Fayl yoki papkani **ochish** uchun kursor bilan belgilab, sichqonchanning o'ng tugmachasi bosiladi va hosil bo'lgan oynachada → **Открыть** buyrug'i tanlanadi.

3. Fayl yoki papkani **uzatish** uchun uni kursor bilan belgilab, sichqonchanning o'ng tugmachasi bosiladi va hosil bo'lgan oynachada → **Отправить** buyrug'i tanlanadi.

4. Fayl yoki papkani **o'chirish** uchun papka yoki faylni kursor bilan belgilab, sichqonchanning o'ng tugmachasi bosiladi va hosil bo'lgan oynachada → **Удалить** buyrug'i tanlanadi.

5. Fayl yoki Papkani **qayta nomlash** uchun uni kursor bilan belgilab, sichqonchanning o'ng tugmachasi bosiladi va hosil bo'lgan oynachada →**Переименовать** buyrug'i tanlanadi.
6. Fayl yoki Papkani **nusxalash** uchun uni kursor bilan belgilab, sichqonchanning o'ng tugmachasi bosiladi va hosil bo'lgan oynachada →**Копировать** buyrug'i tanlanadi.

FAYL TURLARI VA UNING FORMATI

Yuqorida qayd etilganidek, har bir dastur o'zida yaratilgan hujjat, tasvir yoki taqdimotlarni kompyuter xotirasiga o'zining formati (kengaytmasi) bilan saqlab qo'yadi. Quyidagi jadvalda ba'zi dastur nomlari va ularning maxsus kengaytmalari berilgan.

DIQQAT

Eslatma. Kompyuterda fayl nomi 255 ta belgidan oshmasligi, kengaytmalar esa 3–5 ta belgidan iborat bo'lishi mumkin. Masalan: (.accdb)

Dastur belgisi	Fayl kengaytmasi	Dastur belgisi	Fayl kengaytmasi
	.docx	 Paint	.bmp
	.xlsx	 Блокнот	.txt
	.pptx	 Adobe photoshop	.jpg
	.pub	 Foxit reader	.pdf
	.accdb	 Game	.exe

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR

1. Kompyuterda ma'lumotlar qanday ko'rinishda saqlanadi?
2. Fayllar bir-biridan qanday farqlanishi mumkin?
3. Katalog nima?
4. Yangi papkalar qanday hosil qilinadi?
5. Fayl va kataloglarning nomlanishi haqida nimalarni bilishimiz lozim?

UYGA VAZIFA

1. Mulohazalarni davom ettiring:
 - a) Har qanday fayl o'z nomi va ...ga ega.
 - b) ... bu — fayl va papkalarining atribut va parametrlari saqlanadigan maxsus joy.
 - d) Kompyuter xotirasida fayllar matn, ..., ..., ..., ko'rinishlarda bo'ladi.

2. Fayllar bilan bajarish mumkin bo'lgan amallarni ko'rsating:

saqlash;	qayta nomlash;
o'lchash;	o'chirish;
qirqib olish;	uzatish;
ochish;	chop etish;
nusxalash;	ishga tushirish.
rang berish;	

3. Windows muhitida fayl va papkalar bilan bajariladigan amallarning tarjimasini aniqlab, jadvalni to'ldiring.

Rus tili	O'zbek tili	Ingliz tili
Создать		
Копировать		
Сохранить		
Удалить		
Вырезать		
Вставить		
Переименовать		

4. Dastur belgilari va ularga mos kengaytmalarni toping.

